

**ELEWACJE BUDYNKU
KOMENDY WOJEWÓDZKIEJ I KOMENDY MIEJSKIEJ POLICJI
W OPOLU**

PRZY UL. W. KORFANTEGO 2, UL. L. POWOLNEGO 1 i 3

(dawniej budynek Dyrekcji Kolei Państwowych Rzeszy Niemieckiej w Opolu – *Reichsbahndirektion Oppeln*)

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Opracowanie:

mgr Katarzyna Sułkowska

konserwator dzieł sztuki

KRZESZOWICE, SIERPIEŃ 2020

Spis treści

WSTĘP	4
1. KARTA TYTUŁOWA	5
A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU	5
B. DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI	5
3. OPIS INWENTARYZACYJNY	10
ELEWACJE ZEWNĘTRZNE	12
ELEWACJA POŁUDNIOWA A	12
ELEWACJA WSCHODNIA H I ZACHODNIA B	13
ELEWACJA PÓŁNOCNA C	14
ELEWACJA WSCHODNIA D	14
ELEWACJA POŁUDNIOWA E	14
ELEWACJE WEWNĘTRZNE:	15
ELEWACJE POŁUDNIOWE G ORAZ I	15
ELEWACJA ZACHODNIA F	15
ELEWACJA PÓŁNOCNA J	16
ELEWACJA POŁUDNIOWA K	17
ELEWACJA PÓŁNOCNA L	17
ELEWACJE ZACHODNIE M I N	17
ELEWACJE WSCHODNIE O I P	18
ELEWACJA ZACHODNIA R I WSCHODNIA S - ŁĄCZNIK	18
4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA	19
5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	21
6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	23
WYPRAWY SZLACHETNE	24
ELEMENTY KAMIENNE	26
OBRÓBKI BLACHARSKIE	27
ELEMENTY METALOWE	27
ELEMENTY DREWNIANE	27
7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	28
WYPRAWY SZLACHETNE	28
ELEMENTY KAMIENNE	29
OBRÓBKI BLACHARSKIE	30

ELEMENTY METALOWE.....	30
8. WYNIKI BADAŃ CHEMICZNYCH	31
9. UPRAWNIENIA ZAWODOWE	42
10. TABELA RÓWNOWAŻNOŚCI MATERIAŁÓW	44
11. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	44

WSTĘP

Niniejsza dokumentacja konserwatorska – program prac konserwatorskich dla elewacji budynku Wojewódzkiej oraz Miejskiej Komendy Policji w Opolu przy ul. Wojciecha Korfanteo 2 i Leona Powolnego 1 w Opolu została wykonana na zlecenie pracowni architektonicznej Dresler Studio Architektura i Urbanistyka Sp. z o.o. z siedzibą w Krakowie Sp. komandytowa, architekt Grzegorz Dresler, ul. Stokrotek 6, 31-463 Kraków.

Program prac konserwatorskich został opracowany na podstawie wizji lokalnej, badań stratygraficznych, badań chemicznych składu zapraw, dokumentacji fotograficznej, archiwalnych dokumentów oraz rysunków architektonicznych budynku.

1. KARTA TYTUŁOWA

A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Rodzaj zabytku: budynek wolnostojący, elewacje zewnętrzne

Nr rejestru zabytków: wpis do gminnej ewidencji zabytków miasta Opole

Lokalizacja: ul. Wojciecha Korfanteo 2 i Leona Powolnego 1, Opole, woj. opolskie

Czas powstania: marzec 1923 - 15 marca 1925 roku główny kompleks budynków; lata późniejsze (początek lat 30-tych XX w.). przedłużenie skrzydła północnego

Technika wykonania: Budynek murowany z cegły, tynkowany, w całości podpiwniczony, kryty dachem dwuspadowym (skrzydła wschodnie i zachodnie) i kopertowym (skrzydła północne i południowe); pięcioskrzydłowy, usytuowany na obrysie o rzucie prostokąta (wymiały 82 x 63m) z przedłużonym północnym skrzydłem (dł. 114 m) i łącznikiem między skrzydłem południowym i środkowym. Wewnątrz budynku dwa dziedzińce; trzeci dziedziniec pomiędzy przedłużonym skrzydłem północnym a współczesnym budynkiem szpitala. Południowa, główna elewacja z dekoracyjnym trójkondygnacyjnym ryzalitem z płaskorzeźbami oraz zwieńczona attyką z dwiema kamiennymi rzeźbami pełnymi, przedstawiającymi personifikację Handlu i Przemysłu. Do wejścia prowadzą szerokie schody. Wejście do budynku pod arkadami w parterze ryzalitu. Detal architektoniczny wykonany w tynku.

Autor projektu: Reichsbahnrat Grossart Oppeln

Właściciel: Skarb Państwa

Użytkownik: Wojewódzka Komenda Policji w Opolu, Komenda Miejska Policji w Opolu.

B. DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI

Dokumentacja opisowa: 45 stron formatu A4

Dokumentacja fotograficzna: 60 fotografii przed konserwacją

Opracowanie dokumentacji:

mgr Katarzyna Sułkowska, konserwator dzieł sztuki

2. HISTORIA OBIEKTU

Budynek, użytkowany obecnie przez Wojewódzką Komendę Policji oraz Miejską Komendę Policji w Opolu, pierwotnie był siedzibą Dyrekcji Kolei Państwowych Rzeszy Niemieckiej (z niem. *Reichsbahndirektion Oppeln*, pełna nazwa: *Reichsbahndirektion Oppeln, Oberschlesische Eisenbahnen*) i pełnił funkcję okręgu administracyjnego Rzeszy Niemieckiej w latach 1925-1945.

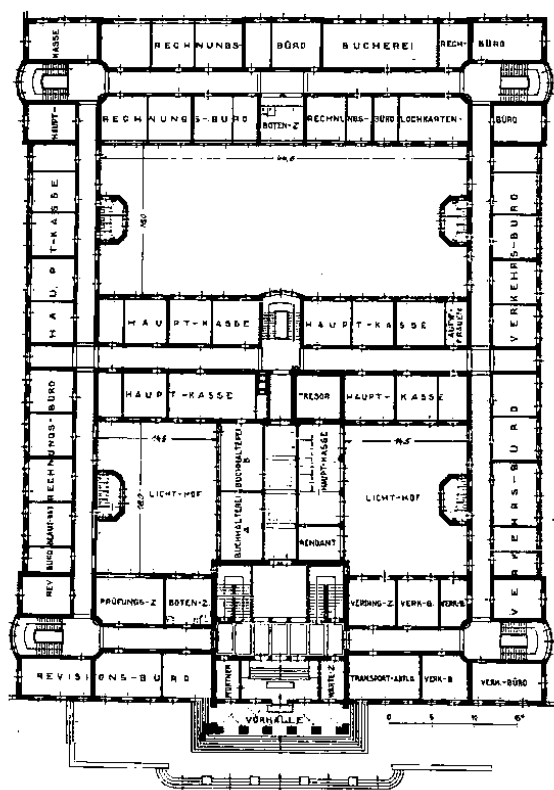

Fot. 1: Budynek Reichsbahndirektion Oppeln w latach 1925-30. Źródło: www.polska-org.pl

Dyrekcję Kolei Katowickich rozwiązano w 1922 roku. Pozostałe w obrębie Rzeszy Niemieckiej, zarządzane przez nią dotąd linie kolejowe, włączono w powołaną Dyrekcję Kolei Państwowych Rzeszy Niemieckiej (z niem. *Reichsbahndirektion Oppeln*). Jej pierwszym prezesem został Julius Dorpmüller, późniejszy dyrektor generalny i minister transportu Rzeszy. W tym samym czasie Polskie Koleje Państwowe utworzyły w Katowicach własną dyrekcję kolejową. Do załatwiania pozostałych spraw rozwiązanej niemieckiej Dyrekcji Kolei Katowickich powołano "Główne Biuro Obsługi" przy Dyrekcji w Opolu, które utrzymywało filię w Katowicach i działało organizacyjnie jak oddział Dyrekcji Opolskiej.

Po rozwiązaniu Dyrekcji Kolei Katowickich i przeprowadzce do Opola, Dyrekcja Kolei dostała do swojej dyspozycji budynek szkoły publicznej przy Malapanerstrasse (obecnie ul. Ozimska) na okres 3 lat. W roku 1925 szkoła miała odzyskać swoją dawną funkcję. W związku z tym istniała konieczność wybudowania nowej siedziby Dyrekcji Kolei Państwowych w krótkim czasie.

Prace projektowe wykonała i nadzorowała *Reichsbahnrat* (Rada Kolei Państwowych) *Grossart*. Nowy budynek Dyrekcji Kolei Państwowych wybudowano w imponująco krótkim czasie, jak na tak ogromny gmach. Prace trwały od marca 1922 do 15 marca 1925 roku. Przedłużenie skrzydła północnego, powtarzające technologię i podziały architektoniczne pozostałych elewacji nastąpiło w późniejszym czasie (ok. 1933 - za ekspertyzą z 2008).

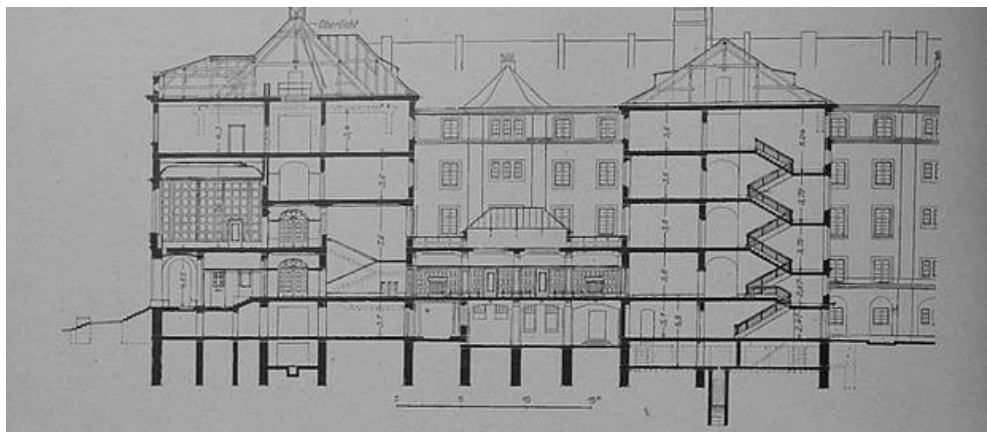

Rys. 1: Archiwalny plan budynku Reichsbahndirektion. Źródło: Deutsche Bauzeitung, nr 83, październik 1926.

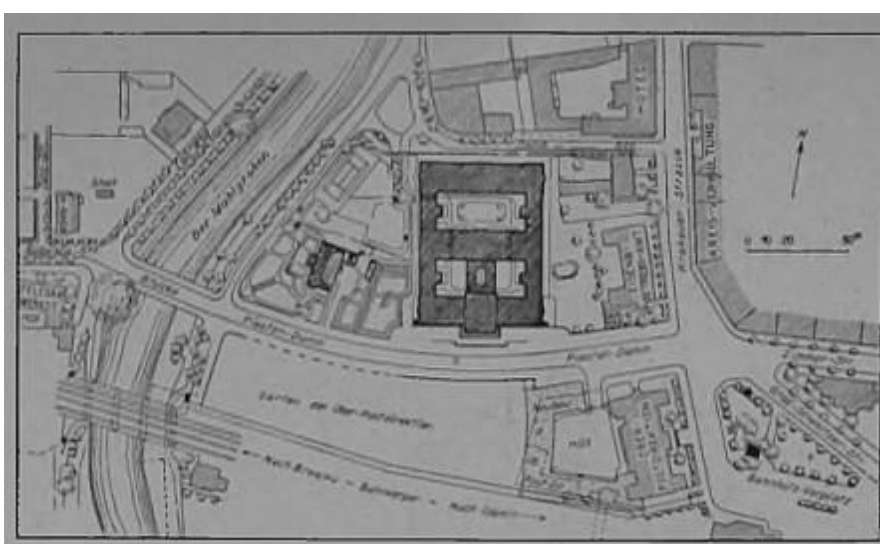
W 1939 roku, po inwazji na Polskę, obszar zarządzania został poszerzony o polskie szlaki kolejowe. W 1945 r., w związku z kilkukrotnymi przesunięciami siedziby Dyrekcji w ostatnich miesiącach II wojny światowej, *Reichsbahndirektion Oppeln* została rozwiązana. Jej ostatnim prezesem był Hans Geitmann, który w 1957 roku został członkiem zarządu Niemieckiej Kolei Federalnej.

Reichsbahndirektion Oppeln odpowiadała za wiele ważnych tras, m.in.:

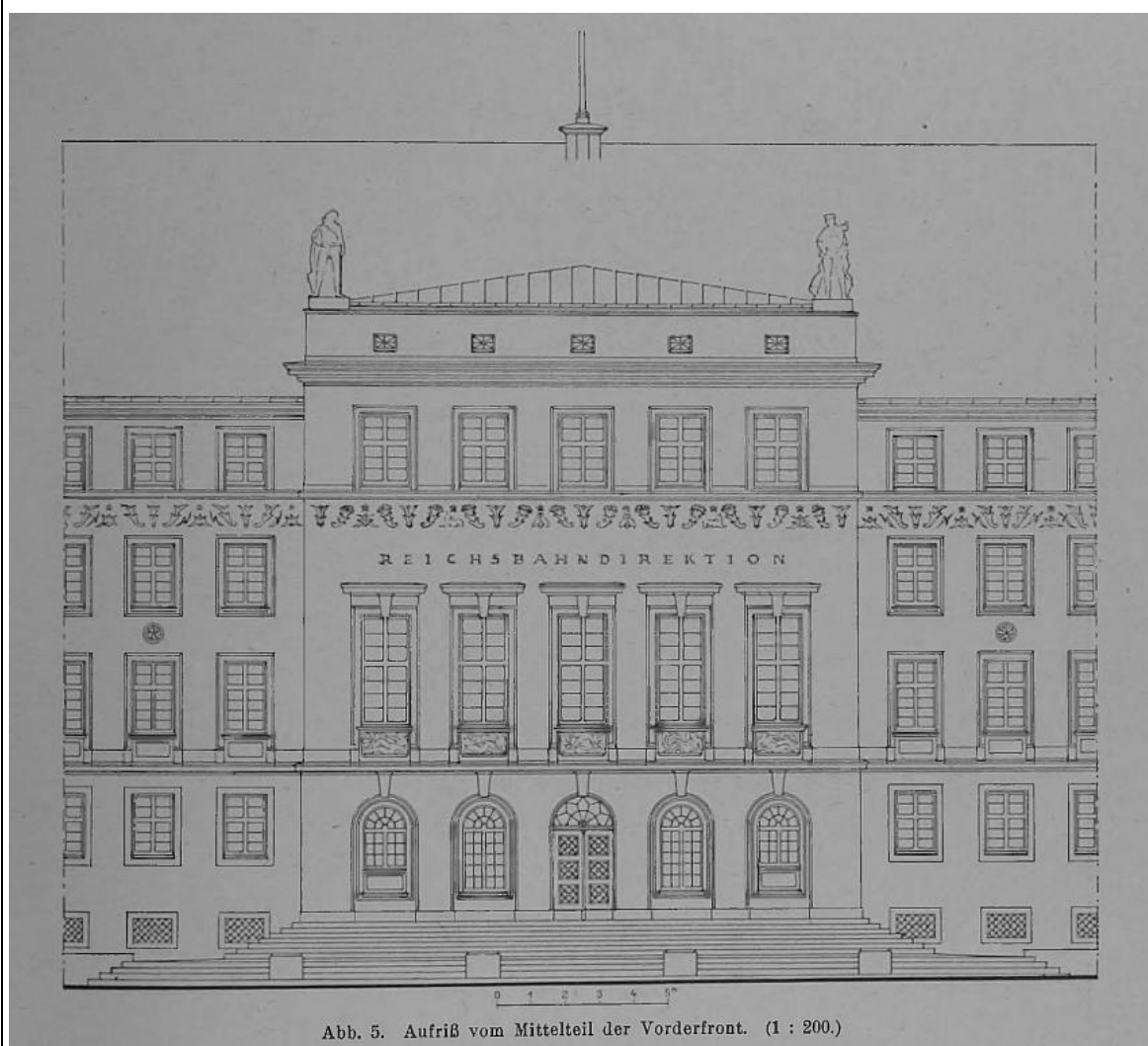
- Linia kolejowa Bytom-Wrocław: Wrocław-Brieg-Oppeln-Beuthen
- Linia kolejowa Opole-Wrocław: Wrocław-Karlsmarkt-Oppeln
- Trasa Brieg-Neisse-Niemcy Rasselwitz-Ratibor lub Heydebreck (Oberschles) - Gleiwitz-Hindenburg OS
- Linia kolejowa Katowice-Legnica: Oppeln-Heydebreck-Ratibor-Oderberg/Czechosłowacja

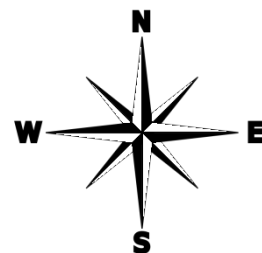
Rys. 2: Archiwalny plan budynku Reichsbahndirektion, przekrój z widokiem elewacji wschodniej.
Źródło: Deutsche Bauzeitung, nr 83, październik 1926

Rys. 3: Archiwalny plan sytuacyjny budynku Reichsbahndirektion. Źródło: Deutsche Bauzeitung, nr 83, październik 1926.

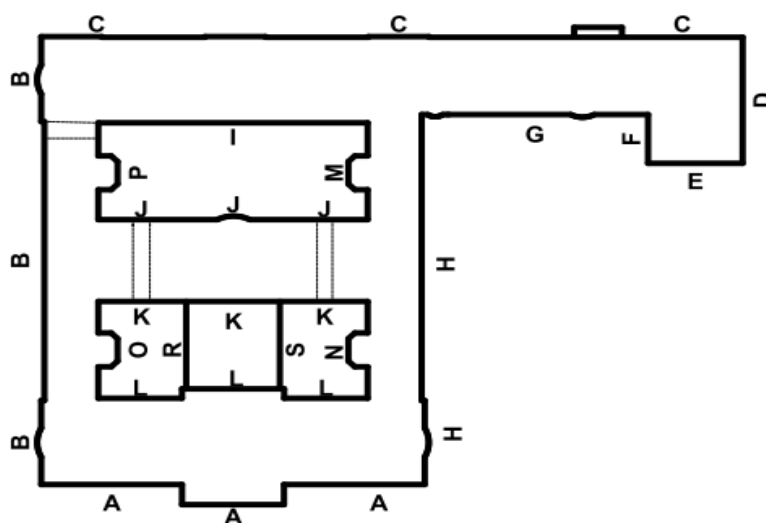
Rys. 4: Elewacja południowa, archiwalny rysunek wykusza z wejściem do budynku. Źródło: Deutsche Bauzeitung (jw.)

BIBLIOGRAFIA:

1. Deutsche Bauzeitung nr 83, 16 października 1926, s. 673-680.
2. Wikipedia, hasło: *Reichsbahndirektion Oppeln*.
https://de.wikipedia.org/wiki/Reichsbahndirektion_Oppeln
3. www.polska-org.pl (fotografie archiwalne).

3. OPIS INWENTARYZACYJNY

Ry

s. 5: Fragment rysunku planu budynku z oznaczeniem alfabetycznym elewacji. Autor: Dresler Studio sp z o.o., arch. Grzegorz Dresler. Na zlecenie Wojewódzkiej Komendy Policji w Opolu. Data wykonania sierpień 2020. NR EWID. A-103/01.

Dawny budynek Dyrekcji Kolei Państwowych Rzeszy Niemieckiej, obecnie użytkowanych przez Komendę Wojewódzką Policji oraz Komendę Miejską Policji w Opolu, zlokalizowany jest pomiędzy ulicami Wojciecha Korfanteo 2 oraz Leona Powolnego 1. Elewacja główna (południowa A, patrz Rys. 5 powyżej) budynku z wejściem głównym znajduje się wzdłuż ulicy Korfanteo.

Budynek Komendy jest wolnostojący, wielobryłowy, w całości podpiwniczony, wybudowany pierwotnie na obrysie w kształcie prostokąta o wymiarach 82 x 63 metry, z przedłużonym skrzydłem północnym o długości 114 metrów. Na kompleks obiektów wchodzących w skład siedziby Wojewódzkiej i Miejskiej Komendy Policji w Opolu składa się pięć skrzydeł (z łącznikiem pomiędzy skrzydłem południowym a środkowym), wewnątrz których znajdują się trzy wewnętrzne prostokątne dziedzińce. Pierwotne założenie przewidywało dwa dziedzińce, trzeci znajduje się obecnie pomiędzy przedłużonym skrzydłem północnym i sąsiadującym budynkiem szpitala. Monumentalne bryły budynku posiadają akcenty dekoracyjne w postaci półkoliście zamkniętych ryzalitowych klatek schodowych w elewacjach zachodniej B, wschodniej H oraz południowej G. Ponadto na zewnętrznych elewacjach budynku (A, B, C, D, E, F, G, H) ponad oknami drugiego piętra biegnie wykonany w tynku fryz z powtarzalnego motywu rogów obfitości przedzielonych postaciami pszczół i łodyg roślin. Najbardziej dekoracyjna jest elewacja główna – południowa A z ryzalitem i wejściem do budynku. Cały

kompleks *Reichsbahndirektion*, wraz z usytuowaną po zachodniej stronie willą służbową dyrektora, a także ogród, otoczony był pełnym murowanym ogrodzeniem. Obiekt jest obecnie ogrodzony od zachodu i północy. W bramie wjazdowej od ul. L. Powolnego zachowały się dwie rzeźby flankujące bramę wjazdową, przedstawiające delfina i żółwia, wykonane w technice odlewu ze sztucznego kamienia.

Budynek Komendy jest zróżnicowany pod względem liczby kondygnacji – w większości cztero-

i pięciokondygnacyjny, z trójkondygnacyjnym dekoracyjnym ryzalitem w elewacji południowej. Północne, południowe oraz środkowe skrzydła budynku są dwutraktowe z korytarzem pośrodku. Jednotraktowe skrzydła wschodnie i zachodnie posiadają korytarze od strony dziedzińca. W obrębie obu dziedzińców po stronie wschodniej i zachodniej znajdują się wieżopodobne ryzality. Skrzydła południowe i północne nakrywają dachy kopertowe, pozostałe zaś dachy dwuspadowe o konstrukcji drewnianej. Widoczne są połaciowe okna o kształcie wolicz oczu (elewacja południowa A, zachodnia B, wschodnia H, północna C). Pokrycie dachowe wykonane z dachówki ceramicznej. Ostatnia kondygnacja w elewacji południowej G i północnej J została wykończona okładziną drewnianą w formie szalowania deskami.

Przy budowie i wykończeniu budynku *Reichsbahndirektion* udział brało wiele firm, pochodzących głównie z Berlina, Wrocławia i Opola, a także niemieccy artyści. Znajdujące się na attyce ryzalitu głównego skrzydła budynku dwie rzeźby – personifikacje Handlu i Przemysłu, wykonał niemiecki rzeźbiarz prof. Stanislaus Cauer, tworzący w Królewcu (*Königsberg*). Ponadto widoczne pod oknami w ryzalicie elewacji południowej oraz w sali posiedzeń płaskorzeźby figuralne wykonał rzeźbiarz A. Göbel z Wrocławia. Główną sień oraz klatkę schodową malował berliński artysta malarz Dittebrand, zaś umieszczona przed salą posiedzeń figura młodzieńca z włócznią została stworzona przez prof. Otto Richtera z Berlina. Stolarkę okienną wykonała firma Bildkauer Göbel Breslau.

Elewacje zewnętrzne

Elewacja południowa A

Główne wejście do budynku Komendy znajduje się w czterokondygnacyjnym skrzydle południowym, którego fasada liczy 21 osi okiennych. Fasada jest symetryczna, zaakcentowana pośrodku przez pięcioosiowy trójkondygnacyjny ryzalit. Pozostałe części skrzydła mają po 8 osi. Ryzalit wieńczy attyka z dwiema rzeźbami w narożnikach. Do wejścia głównego do budynku, znajdującego się w osi ryzalitu prowadzą szerokie kilkustopniowe schody. Drzwi główne znajdują się pod siedmioma półkoliście zamkniętymi arkadami. W cokole elewacji południowej znajdują się okna przyziemia, okratowane. Ponad nimi, okna parteru ujęte są w proste opaski. Ponad oknami parteru oraz czwartej kondygnacji znajdują się profilowane gzymsy. Są one powtarzalne na wszystkich elewacjach. Okna drugiej kondygnacji posiadają prostokątne płyciny podokienne, a także profilowane opaski. Okna trzeciej kondygnacji mają proste opaski, bez płycin. Pod oknami drugiego piętra w drugiej i siódmej osi licząc od każdego narożnika budynku widoczne są kamienne rozety. W drugiej kondygnacji ryzalitu, której wysokość jest równa wysokości drugiej oraz trzeciej kondygnacji pozostałej części elewacji, znajduje się pięć dużych okien z kluczem w nadprożu i gzymsami nadokiennymi. Poniżej, w płycinach pod oknami umieszczono pięć figuralnych płaskorzeźb.

Elewacja wschodnia H i zachodnia B

Elewacja wschodnia H posiada układ elewacji zachodniej B, skrócony o 5-osiową część z klatką schodową i symetrycznymi oknami po jej obu stronach.

Elewacja wschodnia H jest 24-osiowa, a jej pierwsze cztery osie są przesłonięte przez sąsiadujący budynek szpitala, wybudowany w minimalnej odległości od gmachu Komendy Wojewódzkiej i Miejskiej Policji w Opolu. Pozostałe 19 osi powtarza układ okien z sąsiadującej elewacji południowej A, tj. okratowane okna przyziemia o kształcie kwadratu, ponad nimi prostokątne okna parteru ujęte w proste opaski, oddzielone profilowanym gzymsem od okien drugiej i trzeciej kondygnacji. Okna drugiej kondygnacji z opaskami profilowanymi i płycinami podokiennymi, wśród których pięć posiada zwieńczenia w formie trójkątnych naczółków (w osiach 13-17). Okna ponad nimi z analogicznymi prostymi opaskami, bez płycin. Powyżej powtarzający się na wszystkich elewacjach zewnętrznych fryz z rogami obfitości i pszczołami, gzyms międzykondygnacyjny i ostatnia czwarta kondygnacja z obramieniami okiennymi analogicznymi do tej poniżej. Fasadę wieńczy gzyms koronujący

w formie szerokiego profilowania. Partia pierwszych pięciu osi jest nieco wysunięta przed lico pozostałej części elewacji.

Elewacja zachodnia B jest 29-osiowa. Posiada symetryczny układ osi 5-19-5, tj. pierwsze i ostatnie 5 osi stanowi wysunięta część z klatką schodową. Pozostałe 19 osi posiada układ analogiczny jak w przypadku elewacji wschodniej H, łącznie z pięcioma oknami w drugiej kondygnacji zwieńczonymi trójkątnymi naczółkami. W szóstej osi elewacji zachodniej B znajduje się wjazd na wewnętrzny dziedziniec budynku.

Elewacja północna C

Skrzydło północne C jest najdłuższe ze wszystkich pięciu skrzydeł i mierzy 114 metrów. Elewację można podzielić na 40 osi okiennych. W przyziemiu w pierwszych 19 osiach (patrząc od lewej strony) nie ma okien piwnicznych, które występują w pozostałych 21 osiach. Układ okien, ich kształt oraz obramienia, jak również podziały poziome oraz tynkowany dekoracyjny fryz jest analogiczny do wspomnianych wcześniej elewacji A, B i H. W obrębie drugiej kondygnacji można wyróżnić trzy grupy okien zamkniętych trójkątnymi naczółkami: grupa pięciu okien w osiach 8-12, cztery okna w osiach 24-27 oraz kolejna grupa czterech okien w osiach 33-36. Wejście do budynku Komendy Miejskiej Policji w Opolu znajduje się w 10 osi. Prowadzą do niego proste betonowe schody ze spocznikiem i metalową balustradą.

Elewacja wschodnia D

Elewacja wschodnia D jest częścią przedłużonego północnego skrzydła, powstałego po roku 1925. Ta część budynku Komendy znajduje się wzdłuż ul. Krakowskiej. Jest wąska, posiada ona 8 osi okiennych i powtarza układ architektoniczny pozostałych elewacji zewnętrznych. W drugiej kondygnacji, w osiach 3-6 można zauważyć grupę trzech okien z trójkątnymi naczółkami. Ta część budynku nie posiada okien piwnicznych.

Elewacja południowa E

Elewacja południowa E jest częścią przedłużonego północnego skrzydła, powstałego po roku 1925. Płaszczyzna tej części budynku Komendy znajduje się prostopadle ul. Krakowskiej. Naprzeciwko elewacji południowej E znajduje się budynek Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej MSWiA przy ul. Krakowskiej 44. Wzdłuż tej części północnego skrzydła Komendy znajduje się wjazd na dziedziniec.

Elewacja południowa E jest wąska, trójosiowa, bez okien piwnicznych w przyziemiu. Tutaj również podziały oraz dekoracja architektoniczna pozostałych elewacji zewnętrznych budynku zostały zachowane. W elewacji tej żadne z okien nie posiada trójkątnych naczółków.

Elewacje wewnętrzne:

Elewacje południowe G oraz I

Elewacja południowa G znajduje się w obrębie dziedzińca utworzonego przez budynek Komendy oraz budynki szpitala. Można ją podzielić na 15 osi w części głównej elewacji i 4 osie poddasza. W pierwszej osi znajduje się pojedynczy pion z klatką schodową, w osiach 10-11 widoczna jest kolejna klatka schodowa o szerokości dwóch okien. Podziały i obramienia okienne są analogiczne jak w opisanych wyżej elewacjach zewnętrznych: proste opaski na parterze, profilowane opaski w pozostałych oknach, w tym płyciny pod oknami pierwszego piętra. W obrębie poddasza znajduje się szeroka lukarna z czterema parami prostokątnych okien. Zajmuje ona obszar odpowiadający dziewięciu osiom pozostałej części elewacji. Poziom gruntu w obrębie elewacji południowej G jest zróżnicowany i osiąga najwyższy punkt w jej środkowej części.

Elewacja południowa I znajduje się w obrębie północnego dziedzińca wewnętrznego Komendy. Można ją podzielić na 16 osi głównych i 18 osi w obrębie poddasza. Ze względu na niższy poziom gruntu w tym obszarze, elewacja posiada wysoką strefę przyziemia ze płycinami w kształcie półkolistych arkad, wewnątrz których znajdują się otwory okienne (osie 1, 3-6, 8-10, 12, 14, 15) i drzwiowe, niektóre zablendowane (osie 2, 7, 11, 16). Poddasze posiada 17 okien oraz drzwi balkonowe. W osiach 9-10 znajduje się balkon z pierwotną metalową balustradą. Elewacja nie posiada dekoracji w formie fryzu.

Elewacja zachodnia F

Jest to niewielka, trójosiowa część północnego skrzydła budynku. Styka się bezpośrednio z elewacją południową G. Układ architektoniczny obu elewacji jest analogiczny, jeśli chodzi o obramienia okienne i dekoracje.

Elewacja północna J

Znajduje się w północnej części skrzydła środkowego budynku Komendy, w obrębie północnego dziedzińca. Jest to elewacja symetryczna, 17-osiowa, z 23-osiowym poddaszem. Posiada analogiczne rozwiązania architektoniczne co elewacja południowa I, znajdująca się naprzeciwko. W osiach 8-10, w osi elewacji, znajduje się klatka schodowa o szerokości trzech okien, z wejściem do budynku. Po jej obu stronach widoczne są symetryczne układy okien. W przyziemiu znajduje się strefa płycin w kształcie półkolistych arkad. W niektórych z nich znajdują się otwory okienne (oś 1,2, 11, 16, 17). W osiach 3 oraz 15 znajdują się bramy, które prowadzą na południowy dziedziniec. W poddaszu znajdują się 23 okna w układzie 2-8-3-8-2. Cała strefa poddasza została wykończona okładziną z poziomo kładzionych desek.

Elewacja południowa K

Znajduje się w południowej części skrzydła środkowego budynku komendy, w obrębie południowego dziedzińca. Elewacja jest 15-osiowa, symetryczna z 24-osiowym poddaszem z okładziną drewnianą. W obrębie osi 6-10 do elewacji przylega niski łącznik. Sięga on do krawędzi okien pierwszego piętra i łączy skrzydło południowe i środkowe. W osiach 3 i 13 znajdują się bramy wjazdowe na sąsiedni dziedziniec. Opaski okienne są analogiczne do opasek na elewacji północnej J. Elewacja południowa K i północna J znajdują się w obrębie środkowego skrzydła budynku Komendy. Również w tej elewacji w obrębie przyziemia widoczne są płyciny o kształcie półkolistych arkad z otworami okiennymi wewnątrz.

Elewacja północna L

Znajduje się w północnej części skrzydła południowego budynku komendy, w obrębie południowego dziedzińca. Elewacja jest 17-osiowa i w przeciwieństwie do elewacji z naprzeciwka nie posiada poddasza. Łączą się one parterowym łącznikiem. Elewacja północna L jest symetryczna o układzie osi 5-7-5. W obrębie siedmiu centralnych osi znajduje się prostokątny ryzalit z wieżowym szczytem. W ryzalicie nad łącznikiem, w partii II piętra, znajdują się prostokątne okna zwieńczone dekoracyjnymi płaskorzeźbami. Każde okno jest ujęte płyciną nawiązującą kształtem do półkolistych arkad w skrzydle południowym A. Podobne płyciny można zauważyć w przyziemiu tej elewacji. Znajdują się w nich okna zamknięte kratami. Jeśli chodzi o układ i dekorację okien w pozostałej części elewacji (poza ryzalitem), są one analogiczne do elewacji południowej K.

Elewacje zachodnie M i N

Elewacje mają identyczny układ przestrzenny, są 7-osiowe z ryzalitami wieżopodobnymi w osiach 3-5. W strefie przyziemia posiadają płyciny w formie półkolistych arkad z otworami okiennymi.

Elewacja zachodnia M znajduje się w zachodniej części skrzydła wschodniego budynku Komendy, w obrębie północnego dziedzińca.

Elewacja zachodnia N znajduje się w zachodniej części skrzydła wschodniego budynku Komendy, w obrębie południowego dziedzińca.

Elewacje wschodnie O i P

Mają one identyczny układ przestrzenny jak znajdujące się naprzeciwko elewacje zachodnie M i N.

Elewacja wschodnia O (odnowiona) znajduje się we wschodniej części skrzydła zachodniego budynku Komendy, w obrębie południowego dziedzińca. Jest to elewacja, która podlegała kilka lat temu pracom remontowym.

Elewacja wschodnia P znajduje się we wschodniej części skrzydła zachodniego budynku Komendy, w obrębie północnego dziedzińca.

Elewacja zachodnia R i wschodnia S - łącznik

Łącznik jest bryłą parterową, nakrytą niskim dachem dwuspadowym. Posiada 8 osi w obrębie parteru, jest nieregularna w strefie przyziemia. Na dwie części w poziomie łącznik dzieli profilowany gzyms.

Elewacja zachodnia R jest to zachodnia elewacja łącznika pomiędzy skrzydłem środkowym a południowym budynku Komendy.

Elewacja wschodnia S jest to wschodnia elewacja łącznika pomiędzy skrzydłem środkowym a południowym.

4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA

Budynek Komendy Wojewódzkiej oraz Komendy Miejskiej w Opolu został wymurowany z cegły i otynkowany, posiada tynkowany oraz kamienny detal architektoniczny.

Przeprowadzone badania laboratoryjne pozwoliły określić, że budowniczowie użyli prawdopodobnie dwóch warstw tynku cementowo-wapiennego z dodatkiem wypełniaczy o zróżnicowanej gradacji. Warstwę wierzchnią „spłukiwano”, aby usunąć część spoiwa i uwydatnić barwę i fakturę ziaren wypełniacza. Ustalono, że druga warstwa tynku była barwna, podczas gry pierwsza, spodnia, nie posiadała pigmentów. Ustalono również, że warstwa wierzchnia jest nieco mocniejsza od spodniej, co powoduje odspajanie się tynku od ceglanego podłoża.

Pierwotnie cokół i parter budynku, a także obramienia okienne i gzymsy miały kolor szarzielony, zaś wyższe kondygnacje zewnętrzne oraz od strony dziedzińców wraz z dekoracyjnym fryzem były ugrowe. W badaniach laboratoryjnych potwierdzono obecność pigmentu ugrowego oraz ziemi zielonej.

Przeprowadzone w 2008 roku próby czyszczenia wskazały na podatność pigmentu na działanie kwasu HF (pigment ugrowy odbarwiał się).

Ostatnia kondygnacja w elewacji południowej G (lukarna), północnej J i południowej K została wykończona okładziną drewnianą. Ta pierwsza ma deskowanie w układzie pionowym, na drugiej i trzeciej (stanowiących dwie elewacje skrzydła środkowego budynku) deski zostały ułożone poziomo.

Elewacje frontowe budynku posiadają dekoracje w postaci:

- kamiennych figur (personifikacje Handlu i Przemysłu na attyce w ryzalicie elewacji południowej A),
- płaskorzeźb figuralnych (ryzalit elewacji południowej A 5 szt., pionowy klatek schodowej w elewacji zachodniej B po 3 szt.)
- ozdobnych fryzów (motyw rogów obfitości na wszystkich elewacjach zewnętrznych: A, B, C, D, E, F, G, H),

- rozet (elewacja południowa A).

Częściowo zachowały się figury z przedstawieniem delfina i żółwia flankujące bramę wjazdową w obrębie ogrodzenia od strony ul. L. Powolnego.

Stolarka okienna wymieniona na nową, częściowo okratowana. Stolarka drzwiowa zróżnicowana – metalowa i drewniana, w tym zachowana pierwotna. Główne drzwi wejściowe w południowym skrzydle drewniane, pierwotne, dwuskrzydłowe, przeszklone z nadświetlem i mosiężnymi okuciami.

W oknach piwnicznych na elewacjach zewnętrznych zachowały się pierwotne metalowe kraty w formie przeplatanych rombów. Kraty pierwotnie miały kolor prawdopodobnie jasnoszary.

5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan techniczny tynków zewnętrznych jest zły, do czego w dużej mierze przyczyniła się długotrwała eksploatacja bez przeprowadzania prac remontowych. Obecny stan elewacji spowodowany jest jednak głównie przez nieuregulowaną gospodarkę wodną wokół obiektu, m.in. lokalny brak właściwych utwardzeń gruntu, odpowiednich spadków, a także brak bądź nieskuteczność pionowych i poziomych izolacji przeciwwilgociowych, nieszczelności ofasowań blacharskich. Dotyczy to zwłaszcza ścian w przyziemiu i poziomie piwnic. Instalacje wodno-kanalizacyjne przypuszczalnie również posiadają nieszczelności.

Powierzchnia tynków nosi ślady zasoleń, zwłaszcza w obrębie działania kapilarnego podciągania wody gruntowej. Wszystkie elewacje są mocno zabrudzone przez działanie zawieszonych w powietrzu pyłów oraz deszczu. Nawarstwienia te wpływają bardzo negatywnie na odbiór estetyczny całego budynku.

Główną przyczyną złego stanu tynków jest działanie wspomnianej już wody, a ściślej mówiąc soli w niej zawartych. Gromadząc się w porach cegieł sole przenoszone są wraz z wodą do tynku, tam pod wpływem niskich temperatur zwiększają swoją objętość i prowadzą do degradacji zapraw. Tynki w wielu miejscach są spękanе, odspojone, posiadają ubytki mechaniczne odsłaniając watek ceglany. Kolejnym powodem uszkodzeń tynków jest nieszczelność części rur spustowych i rynien dachowych.

Występujące w obrębie poddaszy okładziny wykonane z desek noszą ślady impregnacji, są jednak pozbawione powłoki ochronnej i podatne na działanie niskich i wysokich temperatur oraz wahań wilgotności.

Z oryginalnej stolarki okiennej i drzwiowej pozostały jedynie drewniane drzwi wejściowe. Wszystkie okna zostały wymienione na nowe z zachowaniem podziałów historycznych. Wymieniono także niektóre drzwi zewnętrzne w obrębie budynku. Elewacja wschodnia O została częściowo odnowiona z zachowaniem w przybliżeniu historycznej kolorystyki, jednak zakryto powierzchnię pierwotnych szlachetnych tynków. Wymianie podlegało także pokrycie dachu na nowe, ceramiczne w kolorze pomarańczowym.

Znajdujące się na elewacji zachodniej B płaskorzeźby z przedstawieniem orłów oraz popiersia posiadają duże ubytki mechaniczne.

Elewacje budynku dawnej Dyrekcji Kolei Państwowych posiadają wiele wtórnych elementów, które negatywnie wpływają na odbiór estetyczny obiektu. Należą do nich klimatyzatory, przewody wentylacyjne, przewody kominowe, przewody elektryczne, antenowe, lampy oświetleniowe itp.

Ocena stanu zachowania oraz dostęp do części elewacji wschodniej H, ze względu na sąsiadujący w bliskiej odległości budynek szpitala są w praktyce niemożliwe. Budynek szpitala zbudowano w odległości ok 1 m od płaszczyzny zabytkowej elewacji! W obecnej chwili praktycznie niemożliwe jest wykonanie w tej partii prac konserwatorskich ze względu na brak możliwości ustawienia rusztowania. Budowa szpitala jest karygodnym przykładem działania na szkodę sąsiedniego zabytku!

Dokładna ocena stanu zachowania wyższych partii elewacji wraz z dekoracjami rzeźbiarskimi (rzeźby w attyce) będzie możliwy dopiero z poziomu ustawionych rusztowań.

Cała powierzchnia elewacji jest bardzo zabrudzona, przy czym znacznie bardziej elewacje dziedzińców, gdzie samooczyszczanie jest utrudnione. Kolor pierwotnych wypraw tynkowych widać przede wszystkim w miejscach, po których woda opadowa swobodnie spływała – tam zabrudzenia zostały wypłukane. Pod parapetami i okapem widoczne są zacieki z wymywanego brudu. W obrębie opasek okiennych oraz pasów tynków nad ofasowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi widać spęcherzenia i rozwarstwienia tynku oraz jego silnie osłabioną strukturę, a także liczne ubytki.

Na powierzchni elewacji widoczne są także liczne otwory różnej wielkości, pozostałe zapewne po instalacjach. Część z tych otworów wypełniona jest kołkami rozporowymi, a niektóre przyczyniły się do powstania ubytków warstwy wykonanej ze szlachetnej wyprawy.

Na ten moment nieznany jest dokładny stan zachowania ofasowań blacharskich. Będzie można go określić, wykonując oględziny elewacji z rusztowań. Jednak na obecnym etapie można ocenić, że są one nieszczelne, częściowo skorodowane. Balustrady balkonowe mają widoczne łuszczące się warstwy farb, odsłaniające skorodowany metal.

6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Dawny gmach Reichsbahndirektion (Dyrekcji Kolei Niemieckich), obecnie siedziba Komendy Głównej Policji w Opolu, należy do ciekawych przykładów modernistycznej architektury użyteczności publicznej dwudziestolecia międzywojennego. Budynek wykonano z użyciem dobrej jakości materiałów –szlachetnych wypraw tynkarskich i w niewielkim zakresie detalu kamiennego. Gmach jest olbrzymi, nieco przysadzisty. Jego stan zachowania jak na blisko 80-letni budynek jest stosunkowo dobry. Elewacje zewnętrzne, nie licząc stosunkowo niewielkich ubytków, są jedynie przybrudzone, ponieważ ulegają cyklicznemu oczyszczaniu przez wody opadowe. Silnie zabrudzone są elewacje dziedzińców. Architektura budynku stanowi przykład wczesnego modernizmu z elementami historyzującymi (fryzy sztukatorskie, płaskorzeźby, opaski okienne). Niewątpliwą zaletą jest fakt, że budynek nie uległ większym przekształceniom, nie licząc zamurowań niektórych otworów okiennych i drzwiowych.

Pomimo dostatecznego stanu technicznego elewacje wymagają już przeprowadzenia remontu konserwatorskiego. Głównym założeniem planowanej konserwacji będzie przywrócenie wszystkim elewacjom budynku pierwotnego wyglądu i kolorystyki, którą obecnie w dużej mierze przekłamuje warstwa ciemnego brudu. Kolejnym celem interwencji konserwatorskiej będzie poprawa stanu technicznego, czyli uzupełnienie istniejących ubytków, wzmocnienie struktury materiałów i ujednolicenie wyglądu. Dzięki tym działaniom będzie możliwy powrót do pierwotnej estetyki fasad gmachu.

Pierwotny efekt estetyczny elewacji w obrębie dziedzińców psują liczne przybudówki, metalowe kominy, przewody instalacyjne itp. Przed przystąpieniem do prac należy wszystkie zbędne elementy zdemontować¹, a niepotrzebne obiekty kubaturowe rozebrać. Docelowo dziedzińce powinny być przestrzenią z zielenią, przeznaczoną na komunikację i krótką rekreację.

Głównym przedmiotem prac konserwatorskich będą wyprawy szlachetne elewacji, które zachowały się praktycznie na całej powierzchni elewacji budynku. Są to wyprawy z dodatkiem drobnych grysów kamiennych oraz miki, barwione w masie. Zastosowano zaprawy w dwóch kolorach – w dolnej części (parter) oraz w obrębie gzymsów i opasek

¹ Dotyczy to kominów, metalowych rur, przewodów instalacyjnych, niepotrzebnych metalowych osłon okiennych, zbędnych krat w oknach itp.

okiennych zaprawa ma kolor szarzielony, w wyższych kondygnacjach zaprawa ma kolor ugrowy. Konserwacji poddać należy także zachowaną jeszcze oryginalną stolarkę drzwiową (w kondygnacji przyziemia) oraz elementy metalowe, głównie kraty okienne. Stolarka okienna została już wymieniona na nową, jednoramową z zachowaniem oryginalnych podziałów. Ponad gzymsem koronującym, w obrębie poddasza, zachowały się pierwotne oszalowania ścian poziomymi deskami (szalowanie pionowe jest późniejsze). Elementy te należy poddać konserwacji.

Wyprawy szlachetne

Po ustawieniu rusztowań należy przeprowadzić przegląd stanu zachowania powierzchni płaskich oraz profilowanych, metodą ostukiwania. Ewentualne odspojenia wypełnić zaczynem cementowym lub syntetycznym wapnem hydraulicznym Ledan TB1, lub równoważnym, metodą iniekcji. Podklejenie będzie niezbędne w miejscach widocznych odspojen tynku.

Pierwotne partie tynku wykazujące osłabienie struktury przed zabiegiem oczyszczenia należy wzmocnić strukturalnie metodą impregnacji preparatem krzemoorganicznym lub krzemianowym.

Oczyszczanie powierzchni z zabrudzeń przeprowadzić po wykonaniu prób. Aby nie wprowadzać do struktury tynku zbyt dużej ilości wody zaleca się zastosowanie metody laserowej. Oczyszczenie powinno dać efekt świeżości bez uszkodzania powierzchni zapraw. Do trudnych zabrudzeń można użyć pasty chemicznej np. Clean FP firmy Remmers, lub równoważnej.

Po etapie czyszczenia należy wzmocnić powierzchnię tynków odpowiednim preparatem, najlepiej krzemianowym. Zaleca się przy tym ostrożność, aby nie wzmocnić zapraw zbyt mocno.

Mocno zdestruowane partie tynku, głównie w obrębie ścian dziedzińców, należy skuć. Bezwzględnie należy jednak dążyć do zachowania jak największej ilości pierwotnych tynków.

Drobne spękania skurczowe szlachetnej wyprawy nie są wadą. Należy natomiast uzupełnić wszystkie większe ubytki, aby zamknąć możliwość penetracji wody. Uzupełnienie należy wykonać zaprawą tynkarską cementowo – wapienną z białym cementem, dobarwioną w masie

do pierwotnego koloru, z dodatkiem miki i kamiennych żwirków. W miejscach odtwarzanych należy wykonać fakturowanie zbliżone wyglądem do pierwotnego (faktura groszkowana, dziobana, prążkowana). Uzupełnienia należy wykonać zarówno w obrębie powierzchni płaskich, jak i elementów dekoracyjnych (fryzy, gzymsy, cokoły itp.). W obrębie cokołu należy przywrócić pierwotną fakturę prążkowaną na górnych płaszczyznach i groszkowaną na płaszczyznach pionowych okładziny.

W obrębie okien przyziemia pierwotnie nie przewidziano podokienników ani ofasowań blacharskich. Z tego powodu niezabezpieczone krawędzie opasek okiennych zostały mocno wyoblone. Woda opadowa zalewa tynk poniżej okienek. Dlatego proponuje się wykonanie niewielkich parapetów z tynku, których krawędź będzie wysunięta przed lico muru (niewiele, ok. 3 cm), a pod spodem będą posiadać kapinos w postaci rowka. Parapety te górną płaszczyznę powinny mieć zlicowaną z powierzchnią istniejącą. Nie powinny też wychodzić poza obręb pionowych części opasek okiennych. Część wychodzącą przed lico należy zazbroić drutem ze stali nierdzewnej. To rozwiązanie pozwoli na ograniczenie zalewania wodą i niszczenia tynku.

Okna w przyziemiu elewacji nr H, ze względu na sztucznie podwyższony poziom terenu przez ukształtowanie rampy, dopuszcza się zamurować tworząc blendy, co pozwoli na ograniczenie zalewania wodą pomieszczeń przez istniejącą stolarkę okienną.

Nie zaleca się w żadnym wypadku malowania elewacji farbami elewacyjnymi ze względu na zachowaną na powierzchni dekoracyjną mikę. Scalenia kolorystyczne należy wykonać tylko jeśli to jest rzeczywiście niezbędne.

Końcowym etapem prac będzie zabieg hydrofobizacji elewacji zabezpieczający przed wnikaniem wody kroplistej w głąb tynków.

Elewację O, poddaną remontowi kilka lat temu, należy poddać pracom konserwatorskim wg wyżej opisanej technologii, przy czym należy wcześniej usunąć współcześnie nałożone tynki. Nie spełniają one żadnych wymagań konserwatorskich! W przypadku, jeśli usunięto w całości pierwotne szlachetne tynki, należy je odtworzyć wg pierwotnej technologii.

Ze względu na stałe zagrożenie pojawienia się napisów typu graffiti zaleca się zabezpieczenie powierzchni tynków na całej wysokości cokołu preparatem antygraffiti. Spełni on także funkcje hydrofobową. Ten zabieg należy uzgodnić z użytkownikiem obiektu.

Elementy kamienne

Należy wykonać oczyszczanie elementów kamiennych – rozet, orłów, płaskorzeźb, rzeźb figuralnych i innych elementów. Przed usunięciem zabrudzeń należy wykonać próby z użyciem planowanych metod i środków. Wstępnie zakłada się wykorzystanie metody laserowej. W razie potrzeby zabieg odsalania struktury kamienia należy wykonać metodą spłukiwania lub miejscowo metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z użyciem kompresów ligninowych. W razie potrzeby można przeprowadzić zabieg miejscowego wzmacniania osłabionej struktury kamienia preparatami opartymi o estry kwasu krzemowego. Widoczne pęknięcia elementów kamiennych (np. na płaskorzeźbach elewacji frontowej) należy ocenić pod kątem konstrukcyjnym i w razie potrzeby skotwić krzyżowo szpilkami ze stali nierdzewnej, wklejonymi na żywicy epoksydowej. Występujące mechaniczne ubytki należy uzupełnić w nawiązaniu do kolorystyki i faktury pierwotnej. Proponuje się wykorzystanie gotowych mas mineralnych przeznaczonych do konserwacji kamienia, np. Restauriermörtel firmy Remmers lub NSR firmy Hufgard Optolith. Zaprawę można dobarwiać sypkimi pigmentami, np. firmy Kremer, lub równoważnymi. Po wykonaniu prac konserwatorskich, zaleca się pokrycie powierzchni kamienia preparatem blokującym wnikanie wody do wnętrza kamienia (hydrofobizacja).

Obróbki blacharskie

Zaleca się wymianę wszystkich obróbek blacharskich na nowe, wykonane z blachy tytanowo-cynkowej (najlepiej patynowanej, ale można też zastosować blachę gołowalcowaną).

Elementy metalowe

Wszystkie metalowe elementy (przede wszystkim dotyczy to krat w oknach przyziemia oraz balustrad balkonów w obrębie poddasza, a także zachowanych pierwotnych bram w sieniach przejazdowych między dziedzińcami oraz metalowych latarni w podcieniach wejścia głównego) oczyścić mechanicznie z pozostałości farb i korozji, odpylić. Powierzchnię metalu pokryć preparatem antykorozyjnym, a następnie powłoką malarską o kolorze ustalonym na komisji konserwatorskiej po wykonaniu odkrywek (wstępnie proponuje się kolor szary dla krat w przyziemiu w zestawieniu z szarozielonym tynkiem dolnych partii budynku).

Elementy drewniane

W obrębie szalowania ścian poddaszy należy wymienić wszystkie elementy drewniane. Zaleca się pozostawienie kilku najlepiej zachowanych desek jako świadka. Wykonać nowe szalowanie z desek z drewna iglastego (zalecane modrzewiowe ze względu na wyższą odporność na warunki atmosferyczne), a następnie pomalować farbą alkidową lub lakierobejcą w odpowiednio dobranym kolorze².

Wszystkie prace konserwatorsko – budowlane należy prowadzić pod ścisłym nadzorem konserwatora dzieł sztuki. Prace powinna wykonywać firma z doświadczeniem w pracach na obiektach zabytkowych.

² Należy sprawdzić, czy deski nie były malowane na kolor elewacji, czyli ugrowy.

7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Podane poniżej materiały mogą zostać zamienione na inne o nie gorszych parametrach technicznych.

Wyprawy szlachetne

1. Po ustawieniu rusztowań przeprowadzić przegląd stanu zachowania powierzchni płaskich oraz profilowanych, metodą ostukiwania.
2. Zabezpieczenie wszystkich otworów okiennych przed pracami konserwatorskimi folią polietylenową.
3. Najbardziej osypujące się fragmenty tynków, ale możliwe jeszcze do zachowania zaimpregnować wstępnie przed etapem czyszczenia preparatem krzemoorganicznym (np. KSE 100 firmy Remmers, lub równoważnym) lub krzemianowym (np. Sylitolkonzentrat 111 w rozcieńczeniu 1:2 z wodą, lub równoważnym).
4. Fragmenty nienadające się do konserwacji usunąć mechanicznie.
5. Ewentualne odspojenia zapraw od muru wypełnić zaczynem cementowym z białego cementu lub syntetycznym wapnem hydraulicznym Ledan TB1, lub równoważnym, metodą iniekcji.
6. Skucie tynków na elewacji O wykonanych wadliwie podczas ostatnich prac remontowych.
7. Oczyszczanie powierzchni z zabrudzeń przeprowadzić po wykonaniu prób konserwatorskich. Do czyszczenia należy użyć metody laserowej a do trudnych zabrudzeń użyć pasty chemicznej np. Fassadenreiniger Paste firmy Remmers, lub równoważnej.
8. Spłukanie elewacji po etapie czyszczenia wodą pod niskim ciśnieniem.
9. Impregnacja wzmacniająca strukturę tynków przy zastosowaniu preparatu Sylitol Konzentrat 111 firmy Caparol w rozcieńczeniu 1 cz. preparatu na 2 cz. wody, lub równoważnego. Zabieg należy wykonać metodą nasycania pędzlem.

10. Uzupełnienie warstwy podkładowej tynku w miejscach odsłoniętego muru ceglanego wykonać zaprawą cementowo – wapienną 1cz. spoiwa : 2,5 cz. wypełniacza.
11. Występujące ubytki należy uzupełnić zaprawą wapienno – piaskową z dodatkiem białego cementu (stosunek spoiwa do wypełniacza jak 1:3), odpowiednich frakcji żwirków kamiennych oraz miki w płatkach. Zaprawę należy dobarwić pigmentami mineralnymi do odpowiedniego koloru (ugier oraz szarzielony) oraz nadać odpowiednią fakturę.
12. Impregnacja hydrofobizująca preparatem WS firmy Remmers, lub równoważnym, metodą nasycania pędzlem i natryskiwania z opryskiwaczy ogrodniczych.
13. Ewentualne scalenie kolorystyczne farbami laserunkowymi o spoiwie silikonowym np. LA Siliconharzfarbe firmy Remmers, lub równoważnymi.

Elementy kamienne

1. Przed usunięciem zabrudzeń należy wykonać próby z użyciem planowanych metod i środków. Zakłada się użycie metody laserowej. W przypadku bardzo silnych zabrudzeń, można zastosować pastę chemiczną, np. Clean FP firmy Remmers, lub równoważną.
2. Zabieg odsalania struktury kamienia należy wykonać metodą naprzemiennego spłukiwania i wysychania, a w razie potrzeby miejscowo metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z użyciem kompresów ligninowych. Zabieg należy powtórzyć trzykrotnie.
3. W razie potrzeby wykonać zabieg miejscowego wzmacniania osłabionej struktury kamienia preparatami opartymi o estry kwasu krzemowego, np. KSE 100 firmy Remmers, lub równoważnymi. Po zabiegu należy odczekać przez okres ok. 2 – 3 tygodni z wykonywaniem kolejnych zabiegów, aby umożliwić wykrystalizowanie krzemionki w strukturze kamienia.
4. Występujące mechaniczne ubytki należy uzupełnić w nawiązaniu do kolorystyki i faktury powierzchni okładziny, np. stosując gotową zaprawę Restauriermörtel firmy

Remmers lub NSR firmy Hufgard Optolith, lub równoważną. Można ją także dobarwiać syrkami pigmentami, np. firmy Kremer.

5. Ewentualne scalenie kolorystyczne farbami laserunkowymi o spoiwie silikonowym np. LA Siliconharzfarbe firmy Remmers, lub równoważnymi.
6. Impregnacja hydrofobizująca preparatem WS firmy Remmers, lub równoważnym, metodą nasycania pędzlem i natryskiwania z opryskiwaczy ogrodniczych.

Obróbki blacharskie

1. Uszczelnić lub wymienić rynny, rury spustowe oraz ofasowania parapetów.
2. Gdyby zaistniała potrzeba wymiany, zaleca się zastosowanie obróbek blacharskich wykonanych z blachy tytanowo - cynkowej.

Elementy metalowe

1. Metalowe elementy należy oczyścić mechanicznie z pozostałości farb i korozji, następnie odpylić.
2. Oczyszczoną i odpyloną powierzchnię metalu pokryć preparatem antykorozyjnym, np. minią.
3. Wykonanie powłoki malarskiej o kolorze ustalonym na komisji konserwatorskiej. Proponuje się wykorzystanie farby poliuretanowej, dwuskładnikowej Lowigraf Pur firmy Polifarb Łódź, lub równoważnej, w odpowiednim kolorze, zatwierdzonym komisyjnie.

8. WYNIKI BADAŃ CHEMICZNYCH

**ANALIZA CHEMICZNO-TECHNOLOGICZNA
SKŁADU ZAPRAW TYNKOWYCH
ORAZ BADANIE PIGMENTÓW
PRÓBEK POBRANYCH
Z ELEWACJI DZIEDZIŃCA BUDYNKU
KOMENDY GŁÓWNEJ POLICJI
W OPOLU
(*BUDYNEK DYREKCJI OKRĘGOWEJ KOLEI PAŃSTWOWYCH
REICHSBAHNDIREKTION Z LAT 1925 – 33*)**

METODYKA BADAŃ

Analizę chemiczno-technologiczną składu zapraw wykonano metodą opracowaną w Laboratorium Chemii Konserwatorskiej Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie w oparciu o zalecenia DIMOS (ICCRUM, Italia), polską normę branżową PN-EN 196 – 2: 1996 oraz standard ASTM C1324.

Badania prowadzono następująco:

Na wstępie próbki rozdrobniono i wysuszono do stałej masy w temperaturze 378 K (105° C). Próbkę zważoną w ilości około 1 g nawilżono wodą destylowaną i roztworzano w 6M HCl w temperaturze pokojowej a następnie oczyszczano nierozpuszczalną pozostałość z nadmiaru kwasu metodą dekantacji i kilkukrotnego przepłukiwania wodą destylowaną (w roztworze sprawdzono obecność CaSO_4 i jonów Mg^{+2}). W dalszej kolejności rozdzielono nierozpuszczalną pozostałość na gruboziarnistą frakcję wypełniacza (kruszywa) od zawiesiny (wskazującej na hydrauliczność zaprawy). Po wysuszeniu obydwu frakcji do stałej masy obliczono % wagowy skład zaprawy: kruszywa i zawiesiny z danych eksperymentalnych oraz spoiwa jako różnicy pomiędzy ich sumą a masą początkową całej próbki.

Reasumując badania przyjmuje się, że próbka zaprawy jest reprezentatywna dla całości obiektu i należy do spoiw zawierających spoiwo wapienne lub wapienno-cementowe, w których składniki wiążące (gips, substancje ilaste - glinki, dolomit) mogą występować domieszkowo.

Spoiwo rozumiane jest jako suma frakcji zaprawy rozpuszczalnej w HCl, kruszywem jest płukany piasek z dodatkami innych wypełniaczy mineralnych nierozpuszczalnymi w kwasie. "Hydrauliczność" zaprawy wskazuje orientacyjnie zawartość frakcji zawieszinowej, związanej z obecnością składników hydraulicznych, np. glinokrzemianów czy tlenków żelaza. Pozostałe domieszki wykrywane są w wizualnych obserwacjach mikroskopowych, tak jak kolor, kształt oraz wielkość ziaren wypełniacza.

Z obliczonych zawartości spoiwa i wypełniacza oblicza się przy założeniach podanych wyżej, stosunek kruszywa i spoiwa użytego do wykonania zaprawy.

Analiza granulometryczna kruszywa zapraw betonowych

Wypełniacz po wysuszeniu rozdzielono przy pomocy sit na następujące frakcje: 0 – 4 mm; 4 – 8 mm; 8 – 16 mm; 16 – 31,5 mm oraz powyżej 31,5 mm na sicie od 31,5 – 63 mm zgodnie z zaleceniami normy PN-EN 12620:2004 a następnie frakcje poddano zważeniu i obliczono ich % udział a całkowitą ilość wypełniacza przyjęto jako 100 %.

Poniżej przedstawiono w tabelach i na wykresach skład % poszczególnych frakcji wypełniacza dla trzech badanych zapraw tynkowych.

Analizę pigmentów przeprowadzono stosując metody mikroskopowe oraz mikrochemiczne. Próbki pigmentów obserwowano pod mikroskopami laboratoryjnymi typu PZO Studar binokular z polaryzacją i wyposażeniem w obiektywy achromatyczne i Delta Optical oraz stereoskopowym PZO MST 132 Lab i Delta Optical przy różnych powiększeniach (do 400x), określając ich kolor, kształt, homogeniczność/heterogeniczność, własności optyczne kryształów (pleochroizm, współczynnik załamania światła) oraz reakcje chemiczne (mikrokrystaloskopowe i kropłowe).

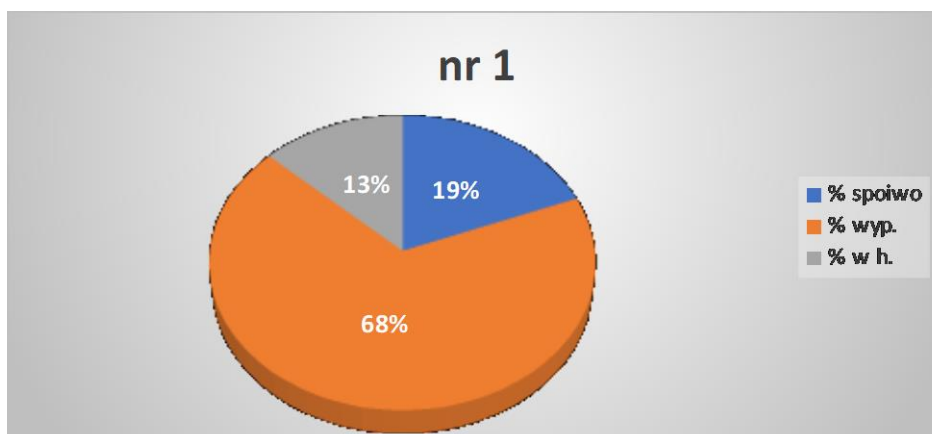
W Y N I K I

Nr 1 – pierwotny strukturalny tynk w kolorze ugrowym, parter

Skład zaprawy:

Spoiwo [%]	Wypełniacz [%]	Wsk. hydr. [%]
19,0	68,0	13,0

Relacja spoiwa do wypełniacza 1 : 3,6

Wykres ilustrujący skład badanej zaprawy tynkowej nr 1

Zaprawa tynkowa jest zaprawą cementową zmieszaną z różnymi rodzajami kruszywa w kolorze ugrowym. Spoiwo typu kontaktowego. Wypełniacz zawiera kruszywa drobne o średnicy do 4 mm oraz grube nawet powyżej 31,5 mm; w tym ziarna piasku drobne i grube, żwirki i żwiry, otoczaki, grys z otoczków oraz tzw. mieszankę kruszoną. Wypełniacz mieszany to ziarna różnej wielkości frakcji psefitowej, głównie psamitowej oraz aleurytowej. Ziarna te są kruszone, łamane i granulowane o różnych wielkościach i kształcie w kolorze przezroczystym, ugrowym, szarym, przezroczystym, brązowym, białym i czarnym (popiół i

węgiel). Zaprawa zawiera także średniej wielkości dochodzące do 10 mm łyszczyki (mika) tzw. biało-perłowe muskowity i błyszczące szaro-czarne biotyty.

Analiza pigmentu ugrowego:

Pod mikroskopem widoczne jasnożółte i ciemniejsze cząstki zarówno heterogeniczne jak i homogeniczne, dwójłomne.

Pigment zadano 2M HCl i wykonano reakcję kroplową z 2M $K_4[Fe(CN)_6]$, potwierdzającą obecność jonów Fe^{+3} w badanym roztworze.

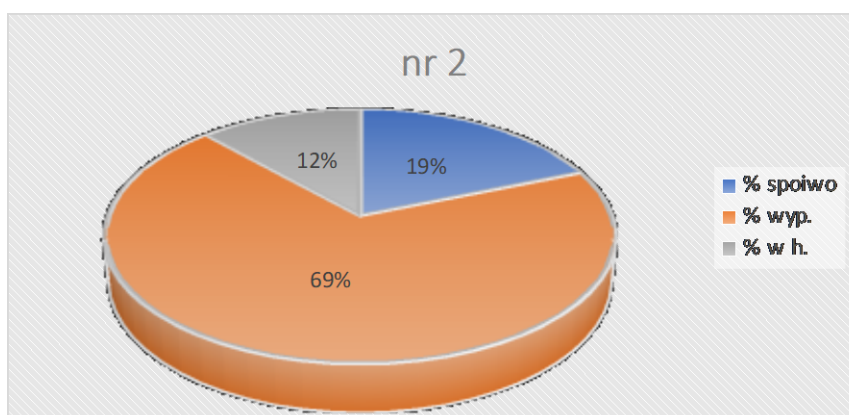
Wniosek: $Fe_2O_3 \cdot x H_2O$ – ugier.

Nr 2 – pierwotny strukturalny tynk w kolorze szarozielonym, parter

Skład zaprawy:

Spoiwo [%]	Wypełniacz [%]	Wsk. hydr. [%]
19,0	69,0	12,0

Relacja spoiwa do wypełniacza 1 : 3,6

Wykres ilustrujący skład badanej zaprawy tynkowej nr 3

Zaprawa tynkowa jest zaprawą cementową zmieszaną z różnymi rodzajami kruszywa w kolorze szarozielonym. Spoiwo typu kontaktowego. Wypełniacz zawiera kruszywa drobne o średnicy do 4 mm oraz grube nawet powyżej 31,5 mm; w tym ziarna piasku drobne i grube,

żwirki i żwiry, otoczaki, grys z otoczków oraz tzw. mieszankę kruszoną. Wypełniacz mieszany to ziarna różnej wielkości frakcji psefitowej, głównie psamitowej oraz aleurytowej. Ziarna te są kruszone, łamane i granulowane o różnych wielkościach i kształcie w kolorze głównie zielonym, czarnym (popiół/czerń węglowa), białym, a także przezroczystym, ugrowym, szarym, przezroczystym i brązowym. Zaprawa zawiera także średniej wielkości dochodzące do 10 mm łyszczki (mika) tzw. biało-perłowe muskowity i błyszczące szaro-czarne biotyty.

Analiza pigmentu zielonego:

a. Pod mikroskopem zaobserwowano cząstki zaokrąglone, raczej większe, o powierzchni pofałdowanej, w kolorze oliwkowozielonym, dwójłomne oraz kilka przezroczystych kryształów kwarcu.

Pigment nie rozpuszcza się w 2M HCl. Reakcja śladowa na obecność jonów Fe^{+3} .

Wniosek: ziemia zielona - uwodnione krzemiany żelaza, magnezu, glinu i potasu.

b. Ponadto pod mikroskopem widoczne cząstki czerni, drobniutkie, zbite w większe grupy, niektóre lekko strzępiaste.

Pigment ulega całkowitemu spalaniu.

Wniosek: czerń węglowa.

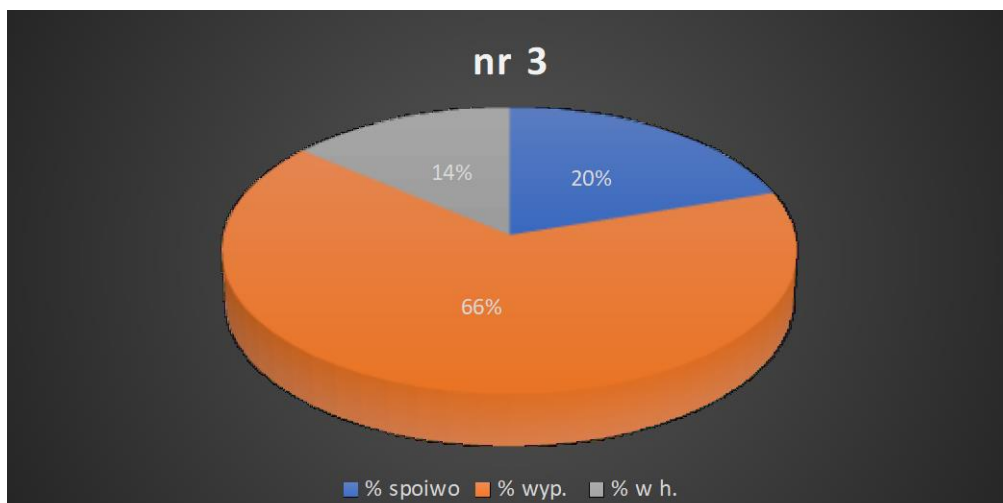
Wniosek: ziemia zielona z domieszkami czerni węglowej.

Nr 3 – pierwotny gładki tynk w kolorze szarozielonym, obramienie okna I piętra

Skład zaprawy:

Spoiwo [%]	Wypełniacz [%]	Wsk. hydr. [%]
20,0	66,0	14,0

Relacja spoiwa do wypełniacza 1 : 3,3

Wykres ilustrujący skład badanej zaprawy tynkowej nr 3

Zaprawa tynkowa jest zaprawą cementową zmieszaną z różnymi rodzajami kruszywa w kolorze szarzielonym. Spoiwo typu kontaktowego. Wypełniacz zawiera kruszywa drobne o średnicy do 4 mm oraz grube nawet powyżej 31,5 mm; w tym ziarna piasku drobne i grube, żwirki i żwiry, otoczaki, grys z otoczków oraz tzw. mieszankę kruszoną. Wypełniacz mieszany to ziarna różnej wielkości frakcji psefitowej, głównie psamitowej oraz aleurytowej. Ziarna te są kruszone, łamane i granulowane o różnych wielkościach i kształcie w kolorze głównie zielonym, czarnym (popiół/czerń węglowa), białym, a także przezroczystym, ugrowym, szarym, przezroczystym i brązowym. Zaprawa zawiera także średniej wielkości dochodzące do 10 mm łyszczyki (mika) tzw. biało-perłowe muskowity i błyszczące szaro-czarne biotyty.

Analiza pigmentu zielonego:

Analiza jak w pkt. 2.

Wniosek: ziemia zielona z domieszkami czerni węglowej.

**Tabela przedstawiająca
skład % różnych frakcji wypełniacza
dla badanych próbek zapraw tynkowych**

Średnica ziaren różnych frakcji [mm]	% udział różnych frakcji w próbce nr 1	% udział różnych frakcji w próbce nr 2	% udział różnych frakcji w próbce nr 3
0 – 4	30	32	22
4 – 8	28	26	44
8 – 16	24	25	20
16 – 31,5	11	12	8
>31,5	7	5	6

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej analizy chemiczno-technologicznej składu otrzymanych próbek zapraw tynkowych pobranych z elewacji dziedzińca budynku Komendy Głównej Policji w Opolu (1925 – 33) można stwierdzić, że są to zaprawy zawierające spoiwo cementowe zmieszane z różnym rodzajem kruszywa typu kontaktowego.

Należy przypomnieć, że spoiwo typu podstawowego (bazalnego) to spoiwo z dużą ilością spoiwa w próbce, porowe zawiera mniej spoiwa a typu kontaktowego - najmniej spoiwa, dużo wypełniacza, którego ziarna stykają się ze sobą.

Opierając się na dane z tabel i wykresów analizowanych próbek zapraw zebrano je w formie poniżej załączonej tabeli.

TABELA
przedstawiająca dane o zaprawach tynkowych

Oznaczenie próbki	Spoiwo [%]	Kruszywo [%]	Wskaźnik hydr. [%]
Nr 1	19,0	68,0	13,0
Nr 2	19,0	69,0	12,0
Nr 3	20,0	66,0	14,0

Stosunek spoiwa do wypełniacza wynosi kolejno:

Nr 1 - 1 : 3,6

Nr 2 - 1 : 3,6

Nr 3 - 1 : 3,3

Wszystkie trzy badane zaprawy tynkowe zawierają spoiwo cementowe, o czym świadczy wysoki wskaźnik hydrauliczny pomiędzy 12,0 – 14,0 % , który potwierdza obecność spoiwa cementowego w analizowanych próbkach.

Wypełniacz tych zapraw składa się z kruszywa drobnego o średnicy do 4 mm zawierającego piasek zwykły; grubego od 4 – 8 mm zawierającego żwirki oraz grys granulowany i grys z otoczków; od 8 – 16 mm żwir, otoczaki i tzw. pospółkę czyli mieszaninę piasku i żwiru oraz od 16 do 31,5 mm a nawet powyżej 31,5 mm tzw. kruszywo

kruszone, łamane i granulowane czyli otoczaki, tłuczeń, kamień łamany oraz tzw. mieszanę tłuczoną czyli kruszywo wielofrakcyjne. Występujące ziarna te są kruszone, łamane i granulowane o różnych wielkościach i kształcie w kolorze ugrowym, zielonym, szarym, przezroczystym, brązowym, białym i czarnym (popiół i węgiel).

W obserwacji mikroskopowej zapraw można także zauważyć obecność dużych ziaren miki (łyszczki) tzw. biało-perłowego muskowitu i czarnego błyszczącego biotytu (minerały skałotwórcze, czyli krzemian potasowo-żelazowo-magnezowy).

W metodzie analizy składu chemiczno-technologicznego zapraw spoiwo oznaczane jest jako węglany wapnia i ewentualnie magnezu, a krzemiany wapnia, związki organiczne i węgiel drzewny mieszczą się w % udziale składników wypełniacza.

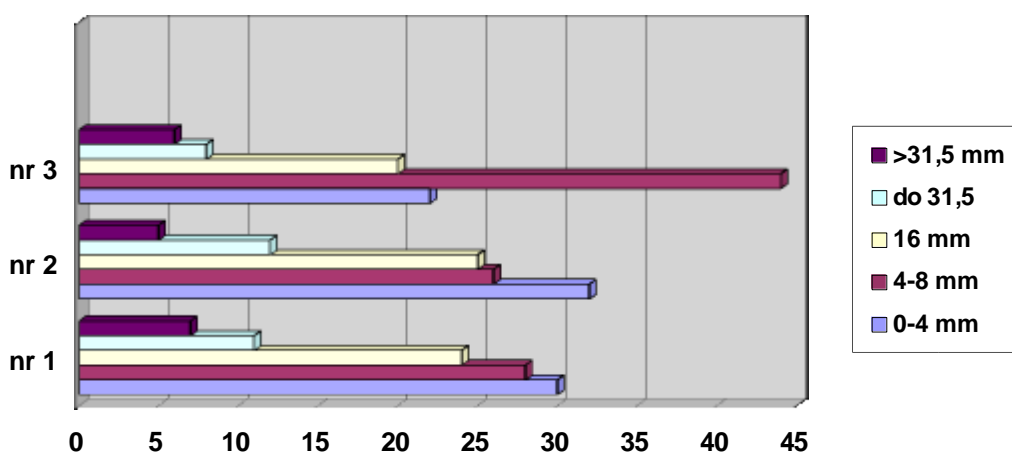
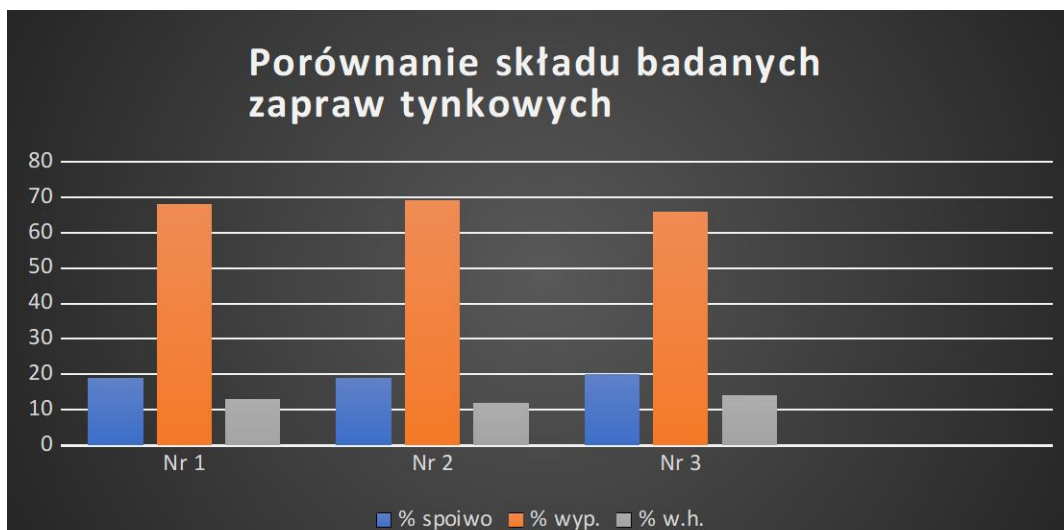
Wypełniacz tych zapraw składa się z kruszywa drobnego zawierającego piasek zwykły o charakterze kwarcowym typu psefitowego (ziarna > niż 2 mm), psamitowego (ziarna od 0,2 do 2 mm) oraz aleurytowego (ziarna < 0,2 mm) a także inne kruszywa grubsze jak np. żwirki, czy też tzw. pospółkę czyli mieszaninę piasku i żwirków.

Ponadto w składzie mineralnym kruszywa dominują ziarna krzemianów, nieliczne substancje ilaste (wchodzące częściowo w skład wskaźnika hydraulicznego), łyszczyki (miki), różne związki żelaza (wchodzące w skład wskaźnika hydraulicznego) oraz wtrącenia węgla drzewnego (też miążkiego popiołu). Zaobserwowano w strukturze większości zapraw obecność wtrąceń łyszczyków (miki -minerału skałotwórczego, czyli krzemianu potasowo-żelazowo-magnezowego) jako czarno-szarych błyszczących biotytów i perłowego muskowitu a także nie rozpuszczonych grudek wapna.

Granulacja tych ziaren jest różna i wymienione składniki występują w badanych zaprawach w różnych proporcjach ilościowych.

Dodane do zapraw pigmenty (naturalne ziemne ugry i ziemie zielone) ilościowo wchodzi w skład zarówno wypełniacza jak i częściowo wskaźnika hydraulicznego ($\text{Fe}_2\text{O}_3 + \text{Al}_2\text{O}_3$).

Poniżej załączony wykres wykazuje te podobieństwa pomiędzy badanymi zaprawami.

**Wykres przedstawiający porównanie udziału % poszczególnych frakcji
badanych próbek zapraw tynkowych**

Zamieszczony powyżej wykres ilustruje porównanie ilościowego udziału poszczególnych frakcji w badanych próbkach, dane te również wykazują znaczne podobieństwa pomiędzy frakcjami. Najwięcej dużych ziaren zidentyfikowano w próbce nr 1, a najmniej w próbce nr 3.

 dr n. techn. Maria Rogóż
 specjalista chemii konserwatorskiej

Dr Maria G. Rogóż

Kraków, 01. 09. 2020 r.

9. UPRAWNIENIA ZAWODOWE

ODDZIAŁ WOJEWÓDZKI
PAŃSTWOWEJ SŁUŻBY OCHRONY ZABYTKÓW
w Krakowie
Pl. Wszystkich Świętych 3/4
31-004 Kraków. tel. 16-14-17
PSOZ-I/3220/98

Kraków, 22.07.1998r.

ZAŚWIADCZENIE Nr 45/98

Na podstawie **art. 217 § 2 pkt 2** Kodeksu postępowania administracyjnego i **§ 19 oraz § 20** Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994r. o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych, warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności /Dz.U. Nr 16, poz.55/

stwierdza się, że Pan/Pani mgr K a t a r z y n a S u ł k o w s k a

/ur. 29 stycznia 1971 r. w Krakowie/ zamieszkały/ła w Krzeszowicach, ul. Żbicka 8/53

jest uprawniony/a do wykonywania prac konserwatorskich przy z a b y t k a c h
r u c h o m y c h w zakresie konserwacji rzeźby.

Pan/Pani posiada dyplom Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Nr 5068 oraz wykazał/ła się praktyką związaną z konserwacją zabytków ruchomych.

Niniejsze zaświadczenie nie zwalnia od obowiązku każdorazowego uzyskania zezwolenia Oddziału Wojewódzkiego Państwowej Służby Ochrony Zabytków na prowadzenie prac przy zabytkach, określonego przepisami powołanego wyżej rozporządzenia.

Powyższe zaświadczenie wydaje się jednorazowo.

Zaświadczenie wystawia się na wniosek zainteresowanego/nej.

Należną opłatę skarbową w wys. 3,-.zł. skasowano na wniosku.

Otrzymują:

1 x Pan/Pani
Katarzyna Sułkowska
32-065 Krzeszowice
ul. Żbicka 8/53

1 x a/a.

Z up. WOJEWODY
mgr inż. arch. Andrzej Gaczoł
Wojewódzki Konserwator Zabytków
w Krakowie

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH
IM. JANA MATEJKI W KRAKOWIE
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
nazwa jednostki organizacyjnej uczelni

Katarzyna Sułkowska
(podpis posiadacza dyplomu)

Nr 5068
(numer dyplomu)

MEN - I - 3a SW
ZG Pol. Śl. z. 171/97

DYPLOM

Pan(i) Katarzyna Sułkowska
imię i nazwisko
urodzony(a) dnia 29 stycznia 1971 r.
w Krakowie
odbył(a) studia wyższe 1991 - 1997
na kierunku Konserwacja i Restauracja
Dzieł Sztuki
w zakresie konserwacji rzeźby
z wynikiem celującym
i uzyskał(a) w dniu 1 lipca 1998 r.
tytuł magistra sztuki w zakresie konserwacji
i restauracji rzeźby
(-) Płuska Rodziński
m. p. m. p.
Dziekan Rektor
Kraków dnia 24.09.1998 r.

Zgodność niniejszego odpisu z oryginałem stwierdzam

Kierownik Sekretariatu Uczelni

z up. J. m.

Kraków

(nazwa miejscowości)

dnia 24.09.1998r.

DYPLOM
UKOŃCZENIA STUDIÓW
(ODPIS)

10. TABELA RÓWNOWAŻNOŚCI MATERIAŁÓW

Tabela równoważności materiałów w załączeniu.

11. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA